

Експертно-криміналістичні засади визначення об'єктів запобіжного впливу

Сергій Лукашевич,

канд. юрид. наук, доц., Національний аерокосмічний університет імені М. Є. Жуковського «ХАІ»,
м. Харків, Україна, ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-8386-6237>, e-mail: s.lukashevych@khai.edu

Карина Салаєва,

канд. юрид. наук, Харківський національний університет внутрішніх справ, м. Харків, Україна,
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-2991-946X>, e-mail: k.bocharova980@gmail.com

Доповідь присвячено дослідженню теоретичних і прикладних питань, пов'язаних із проблемою визначення об'єктів запобігання та протидії злочинності як виявлення кримінальної активності. Доведено, що для запобігання злочинності характерні менш агресивні та більш соціальні форми, а протидія пов'язана з активною діяльністю різних суб'єктів. Наголошено, що експертно-криміналістична діяльність сприяє визначенню й уточненню об'єктів запобіжного впливу, що своєю чергою впливає на дієвість і ефективність заходів запобігання та протидії злочинності.

Ключові слова: судова експертиза; запобігання злочинності; протидія злочинності; об'єкт запобіжного впливу; криміналістична профілактика.

Forensic Principles in Identifying Objects for Prevention

Serhii Lukashevych, Karyna Salaieva

The report examines theory and practice issues of identifying objects for crime prevention and countering criminal activity detection. It is argued that the crime prevention is characterized by less aggressive and more socially oriented actions, while countering it involves the active various subject's involvement. It is emphasized that forensic and criminological practice contribute to the identification and specification crime prevention objects, which, in turn, affect the efficiency and effectiveness of crime prevention and counteraction efforts.

Keywords: forensic examination; crime prevention; countering crime; object for crime prevention; criminological prevention.

Поглиблення соціально-політичної і фінансово-економічної кризи, війна, спричинена агресією російської федерації, стихійна міграція, надвисокий рівень безробіття та зменшення соціальної захищеності населення призвели до соціальної напруженості, підвищення криміногенного потенціалу суспільства й реальної перспективи зростання рівня злочинності в Україні. З огляду на ці обставини питання вдосконалення наявних і розроблення нових стратегій та заходів запобігання злочинності — у центрі уваги представників усіх гілок влади й науковців.

Злочинність — одна з найбільш суспільно небезпечних форм посягань на права та свободи людини й нормальне функціонування соціуму. Тож питання запобігання та протидії злочинності є одним із пріоритетних напрямів діяльності держави. Набуває також актуальності науковий пошук у царині вдосконалення наявних і розроблення нових заходів запобігання та протидії злочинності на всіх рівнях: починаючи від загальносоціального та спеціально-кримінологічного рівнів — і завершуючи віктимологічною профілактикою. Одним із таких актуальних напрямів наукового пошуку для кримінології є проблема опанування на теоретичному та прикладному рівнях визначення сутності об'єкта запобіжного впливу [1, с. 109].

Запобігання та протидія злочинності є специфічною соціальною системою. Її цілісне бачення та сприйняття як об'єкта відповідного організаційного впорядкування впливу допомагає позбутись абсолютизації внутрішніх закономірностей її функціонування й розвитку, підміни ефективності її критеріїв проблемами структурних і функційних пертурбацій і виводить на значно новий рівень з'ясування ступеня відповідності впливу системи на причини й умови злочинів її завданням. Як цілісну систему запобігання злочинності можна розглядати лише тоді, коли під час неї дії державних органів та установ, громадських формувань і окремих громадян скоординовано, як це характерно для соціальних систем та наукового управління суспільними процесами.

Процедурно-процесуальна характеристика цієї системи має важливе прикладне значення, адже забезпечує можливість визначати спільні ознаки правоохоронної й запобіжної діяльності на основі інструментальної, методичної, методологічної та психологічної єдності основних організаційно-функційних засад названих видів соціальної діяльності, якими є форма, об'єкт, предмет і суб'єкт діяльності.

Здійснюючи будь-який вид діяльності, суб'єкт діяльності реалізує відповідні суспільні потреби, що є об'єктивним джерелом його діяльності. Якщо цей вид діяльності належить до певного соціального типу, то конкретна форма діяльності суб'єкта повинна бути співвіднесена з відповідним психологічним типом діяльності. Це означає, що вид діяльності обумовлює певну сферу соціального додатку діяльності, який відповідає певній суспільній потребі, а форма діяльності є конкретним процесом, під час якого суб'єкт реалізує певні потреби в межах конкретного виду діяльності.

Глибоке й усебічне пізнання природи криміногенних об'єктів, їхнє наукове, історичне та ґносеологічне дослідження слугуватиме базою для осмислення небезпечності цього соціального феномена й пошуку відповідних ефективних методів, засобів і заходів впливу на нього [2, с. 206].

Теорія та практика боротьби зі злочинністю свідчать, що об'єкт кримінологічної діяльності — це все те, на що діє система запобігання злочинності. Він охоплює по-перше, уражені недоліками суспільні відносини в системі формування людини; по-друге, соціальні негативні (різні за походженням) традиції, стереотипи поведінки й найбільш поширені негативні звички людей; по-третє, окремих осіб, групи та контингенти; по-четверте, сукупність конкретних негативних явищ, процесів і недоліків у різних сферах життя, які детермінують злочинну поведінку, та вчинення конкретного злочину; по-п'яте, окремі негативні особисті властивості людини, які провокують злочин або сприяють його вчиненню. Об'єкт запобігання — це окремі негативні явища та процеси реальності матеріального й духовного характеру (або їх сукупність), різні за генезою, сферою, формами й інтенсивністю виявлення, які, взаємодіючи з властивостями особистості, призводять до виникнення кримінальної мотивації, наміру, прийняття рішення на вчинення злочину та його реалізацію [3, с. 49].

Отже, на думку більшості кримінологів, що враховує зміст, завдання, специфіку й особливості кримінологічної діяльності, об'єктом запобіжного впливу стають окремі або сукупність різних (за генезою, сферою, формами та інтенсивністю виявлення) негативних явищ і процесів реальності матеріального або духовного характеру, які призводять до виникнення умов і причин, що сприяють учиненню злочинів.

Криміналісти, ґрунтуючись на визначенні об'єктів кримінологічної діяльності та її завдань, стверджують, що об'єктами експертної кримінологічної (профілактичної) діяльності є речові докази, зразки, протоколи слідчих і судових дій та інші матеріали, які надійшли на експертизу або додатково задіяні під час її проведення. На думку дослідників експертно-криміналістичної діяльності, розвиток і поглиблення приватної теорії експертної превенції дає змогу сформулювати основні закономірності, характерні для превентивних процесів судово-експертної діяльності. До них належать: закономірності виникнення й розвитку нормативно-правових та організаційно-методичних основ експертної превенції; закономірність отримання внаслідок превентивної діяльності інформації про факти або обставини, що сприяють вчиненню злочинів, і усунення або мінімізація їх впливу на суспільне життя; закономірність зростання авторитету судово-експертної установи в умовах прискорення науково-технічного прогресу та сприйняття результатів їх діяльності особами, що не мають відповідних спеціальних знань; уніфікація методів і засобів превентивної діяльності та підтримання її інваріантності у правовому полі експертної діяльності; формування специфічного понятійного апарату, мови теорії, яка адаптує поняття, запозичені з інших споріднених галузей знань, до превентивної діяльності судово-експертних установ [4, с. 254].

Для теорії та практики правозастосовчої діяльності недостатньо лише визначити об'єкт запобігання злочинності: важливо розкрити його зміст. На нашу думку, запобігання злочинності як вид соціальної практики й соціальна цінність відображає суспільні відносини щодо й у зв'язку із запобіганням злочинності, тому саме вони (відносини), а не їхні недоліки, є її об'єктом. Визначення й уточнення таких об'єктів за допомогою експертних досліджень потребує подальшого дослідження як на теоретичному, так і на процедурно-прикладному та процесуальному рівнях. Такий підхід збагатить не тільки експертну діяльність як таку, а й теорію і практику запобігання та протидії злочинності на всіх рівнях — загальносоціальному, спеціально-кримінологічному, індивідуальному тощо.

Перелік джерел посилання

1. Лукашевич С. Ю. Наукові підходи до визначення сутності об'єкта запобігання злочинності. *Форум права*. 2017. № 3. С. 109—113. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/FP_index (дата звернення: 10.08.2023).
2. Лукашевич С. Ю. Об'єкти запобігання злочинності та корупції. *Теорія і практика правознавства*. 2021. Вип. 2. С. 200—213. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/tipp_2021_2_14 (дата звернення: 10.08.2023).
3. Голіна В. В. Запобігання злочинності (теорія і практика) : навч. посіб. Харків, 2011. 120 с. URL: https://library.nlu.edu.ua/POLN_TEXT/POSIBNIKI_2012/NMP_0016.pdf (дата звернення: 10.08.2023).
4. Філіпенко Н. Є. Приватна теорія експертної превенції: генеза та сучасний стан. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2019. № 3. С. 250—256. URL: <https://visnik.dduvs.in.ua/wp-content/uploads/2019/12/3-19-ua/40.pdf> (дата звернення: 10.08.2023).

Роль експертизи відео-, звукозапису в розслідуванні злочинів із використанням інтернету та засобів мобільного зв'язку

Христина Луценко,

ННЦ «ІСЕ ім. Засл. проф. М. С. Бокаріуса», м. Харків, Україна;
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-7883-3764>, e-mail: about-work@ukr.net

Анна Роман,

ННЦ «ІСЕ ім. Засл. проф. М. С. Бокаріуса», м. Харків, Україна;
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-8406-7979>, e-mail: anna_roman@ukr.net

Розглянуто деякі приклади злочинів, що вчиняються в інтернеті та за допомогою мобільного зв'язку. Актуальність теми полягає у зростанні кількості злочинів, які скоюються в інтернеті, їх високою замаскованістю. Розслідування таких злочинів ускладнюється необхідністю використання нових технологій, які дають змогу знайти зловмисника.

Ключові слова: експертиза відео-, звукозапису; ідентифікаційні завдання; інтернет; мобільний зв'язок; злочин.

The Role of Forensic Video and Audio Examination in Investigating Internet and Mobile Communication-Related Crimes **Khrystyna Lutsenko, Anna Roman**

This paper explores various instances of crimes occurring on the Internet and via mobile communication devices. The significance of this topic stems from the growing number of cybercrimes often characterized by their high concealment level. Investigating such crimes is further complicated by the need to employ cutting-edge technologies to identify perpetrators.

Keywords: forensic video and audio examination, identification tasks, Internet network, mobile communication, crime.